

УДК 368.02

Рубцова Н.М., к.е.н, доцент, ТДАТУ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню сучасного стану страхування ризиків аграрного виробництва в Україні та проблем пов'язаних з розвитком даного виду страхування.

Ключеві слова: сільськогосподарське виробництво, стихійні лиха, агрострахування, аграрне страхове бюро України.

ВСТУП

В усьому світі страхування ризиків аграрного виробництва є важливим елементом системи фінансово-кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників.

Основною метою страхового захисту сільськогосподарського виробництва є часткова чи повна компенсація суб'єкту господарювання втрат через негативний вплив погоди та природних ризиків. [1] В Україні на зміни в доходах сільськогосподарських товаровиробників впливають системні ризики, такі як непередбачуваність природних умов, мінливість обсягів збору врожаїв, зміна заходів державної політики щодо регулювання аграрних ринків, коливання цін на сільськогосподарську продукцію тощо. У певні роки ці ризики зумовлюють отримання сільськогосподарськими виробниками збитків, які роблять неможливим продовження діяльності. За таких умов Уряд змушений надавати невідкладну допомогу потерпілим сільськогосподарським виробникам, витрачаючи значні кошти з резервного фонду Кабінету Міністрів України і з Державного бюджету. Подібна ситуація створює високий рівень невизначеності аграрного бізнесу, підвищує вартість кредитів, без яких аграрне виробництво неможливе, і збільшує частку неповернених кредитів.

Тому, агрострахування — це дієвий механізм управління усіма сільськогосподарськими ризиками, який забезпечує інтереси агровиробників, банківських установ та держави. Сільськогосподарським виробникам воно гарантує надходження грошових коштів, захищаючи не лише від втрати врожаю, а й від зниження цін. Банкам — повернення кредитів, узятих на сільськогосподарські потреби. Вигоди держави теж очевидні: якщо у випадку прямих виплат на компенсацію збитків від стихійного лиха уряд фінансує 100% ризиків, то за програмою страхування — лише частину ризиків, бо ризики розподіляються між урядом, виробниками і страховими компаніями.

Отже, система управління ризиками, основою якої є страхування, повинна бути невід'ємною частиною аграрного виробництва. Її розробка і впровадження є нагальною потребою не лише для агровиробників, але і для держави.

Аналіз останніх публікацій та досліджень по даній тематиці показав, що проблемною оцінкою розвитку агрострахування в Україні займаються такі вітчизняні учені як О. Гудзь, М. Дем'яненко, Г. Зуб, П. Лайко, С. Навроцький. Разом з тим, потребують подальшого розгляду питання, пов'язані з пошуком шляхів оптимального страхового захисту сільськогосподарських підприємств. Окрім того, динамічні зміни, що відбуваються в агропромисловому секторі нашої країни такі як створення Аграрного страхового бюро України, вимагають постійного перегляду і переосмислення напрямків державної політики, зокрема відновлення державного субсидування страхування сільськогосподарського виробництва. Саме з такої точки зору слід більш детально розглянути використання страхування.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою даної статті є дослідження сучасного стану страхування ризиків аграрного виробництва в Україні, його проблем та перспектив подальшого розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Щоб забезпечити сприятливе середовище для розвитку системи страхування сільськогосподарських ризиків, необхідно вдосконалити чинне законодавчо-регуляторне поле. Агрострахування є унікальним порівняно з іншими видами страхування.

Тому існує необхідність в ухваленні спеціального закону про страхування сільськогосподарських ризиків, а також внесенні змін та доповнень до низки законів, пов'язаних з різними компонентами системи агрострахування, включаючи державну програму здешевлення страхових премій у сфері агрострахування.

Починаючи з 2002 році уряд зробив спробу запустити програму компенсації страхових внесків під час страхування врожаю сільськогосподарських культур. Було видано Постанову Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур». Передбачалося, що сільськогосподарські виробники, під час страхування врожаю зернових культур та цукрових буряків від встановленого переліку ризиків, отримають з бюджету компенсацію 50% страхових платежів. Однак, бюджетні кошти на компенсацію страхових внесків за Постановою №1000 виділені не були, отже програма залишилася на папері.

У 2004 році було прийнято новий Закон «Про державну підтримку сільського господарства України», в якому узагальнено основні принципи та усі види державної підтримки сільськогосподарських виробників в Україні. Розділ III цього Закону присвячено державному регулюванню ринку страхування сільськогосподарської продукції. Згідно з статтею 10 Закону, особа зобов'язана попередньо застрахувати ризики втрати сільськогосподарської продукції, якщо вона: а) продає на організованому аграрному ринку будь-який вид товарного

деривативу, базовим активом якого є сільськогосподарська продукція; б) отримує бюджетну дотацію або субсидію, пов'язану з виробленням сільськогосподарської продукції або здешевленням її ціни; в) отримує банківський кредит на цілі виробництва сільськогосподарської продукції, якщо проценти за таким кредитом відшкодовуються за рахунок бюджету; г) отримує бюджетну позичку або банківський кредит під гарантію держави чи органу місцевого самоврядування.

Бюджетом 2005 року вперше були передбачені кошти на компенсацію частини страхових внесків під час страхування врожаю — обсягом 5,8 млн. грн. Отже, 2005 рік можна вважати першим роком, коли почала працювати система державної підтримки страхування сільськогосподарських ризиків. Механізм використання коштів, що спрямовуються на ці цілі, частково прописаний у зазначеному вище Законі «Про державну підтримку сільського господарства України», частково — у Постанові Кабінету Міністрів України «Порядок використання коштів державного бюджету.»

На протязі 2005-2008 рр. суми, що виділялися з цієї метою, щороку зростали, що свідчило про усвідомлення державою важливості підтримки агрострахування як вагомого інструмента управління сільськогосподарськими ризиками в Україні (рис. 1).

Найбільша кількість укладених договорів, за роки роботи програми державної підтримки агрострахування, спостерігається у 2007 р. — 4397 шт. Сума страхової премії за програмою субсидованого страхування культур в 2007 році склала 117,1 млн., страхова сума — 2,19 млрд. грн. (498,07 тис. грн. на 1 договір страхування). Всього було застраховано 2390 тис. га посівів сільськогосподарських культур, що становить 9,85% від загальної посівної площі в Україні в 2007 році (24261 тис. га) [4].

У 2008 р. передбачалося виділити з державного бюджету України на програму підтримки агрострахування 200 млн. грн. Проте влітку 2008 р. ця цифра була зменшена до 72,8 млн. грн. — гроші були направлені на ліквідацію наслідків стихійного лиха в західних регіонах країни. Проте навіть з цих коштів, що залишалися, виробникам сільгосппродукції було виплачено лише 60,8 млн. грн. (табл. 1).

Тому у 2008 р. спостерігається зниження активності сільськогосподарських товаровиробників щодо страхування аграрних ризиків. Так, кількість укладених договорів зменшилася на 2760 шт. або 67,8% і становила 1637 договори. Всього було застраховано 1172 тис. га посівів сільськогосподарських культур (5,3% від загальної посівної площі в Україні в 2008 році (22063 тис. га)), що на 119 тис. га (50,4%) менше ніж у 2007 р.

При цьому розмір страхових платежів за програмою субсидованого страхування культур в 2008 році становив 155,4 млн. грн., страхова сума — 3,15 млрд. грн. (1924,25 тис. грн. на 1 договір страхування). Дана ситуація говорить про збільшення у 2008 р. порівняно з 2007 р. страхової суми на 1 договір страхування на 1426,18 тис. грн., тобто про здророження вартості застрахованих культур.

Виходячи з даних таблиці 1 видно, що середня ставка премії по агрострахуванню склала 4,93%, що відповідає середньорічним показникам за програмою за 2005-2008 роки.

Сама висока частка застрахованих площ у 2008 р. спостерігалася у Херсонській області — 12%, Вінницькій — 9,7%, Полтавській — 9% і в Івано-Франківській — 7,8%.

Річні ліміти коштів на субсидування страхування сільськогосподарських культур були повністю використані у Вінницькій, Полтавській, Херсонській областях та в м. Севастополь. У 16 регіонах нарахована сума субсидій на страхування (компенсацій) була виплачена повністю за станом на 31.12.2008.

В інших областях кошти на субсидіювання були використані лише частково. Нажаль, субсидії з державного бюджету для здешевлення вартості страхових премій не досягають більшості аграріїв в Україні, часто викори-

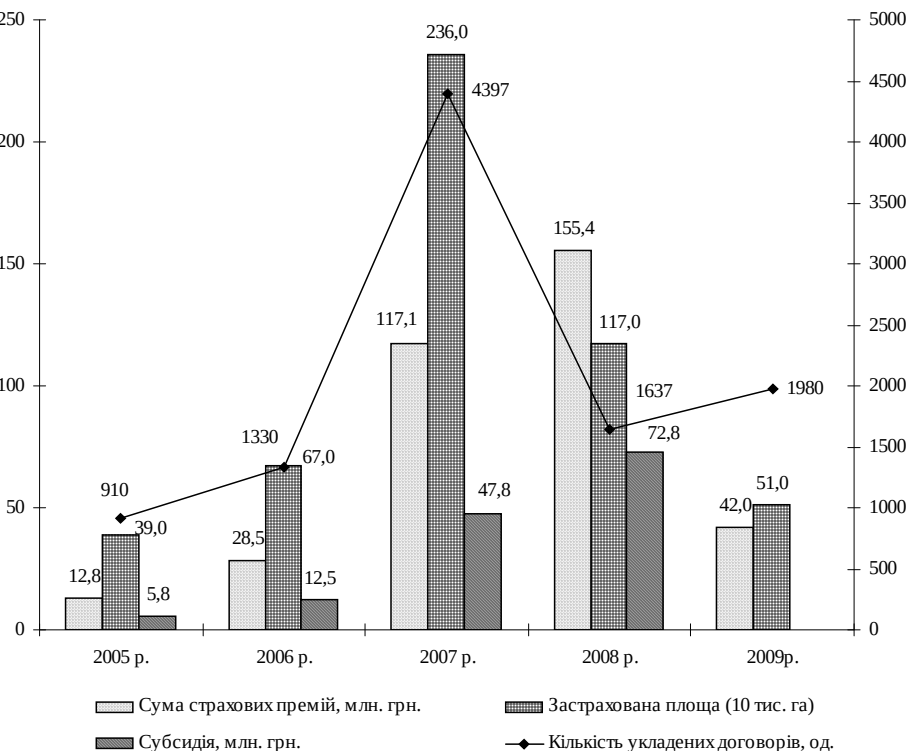

Рис. 1. Динаміка обсягів страхових премій, виплачених субсидій і кількості договорів в сегменті агрострахування, 2005-2009 рр.

Таблиця 1

Основні показники по застрахованими посівам культур по областях України у 2008 р.

№ п/п	Області	Кількість страхувальників	Посівна площа в 2008 році, тис. га	Застрахована площа, га	Страхова сума, тис. грн.	Франшиза, %	Ставка премії, %	Сума страхової премії, тис. грн.	Річний ліміт, тис. грн.	Нарахована сума компенсації, тис. грн.	Фактично виплачена сума компенсації, тис. грн.	Середня ставка премії, %	Сума премії на 1 га площі від посівної	% застрахованої площі від посівної
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	АР Крим	10	681,9	16162,1	11529,7	20-50	2,5-6,6	437,4	930,7	211,1	211,1	3,79%	27,1	2,4%
2	Вінницька	49	1202,4	117102,3	408460,4	20-60	0,9-5,89	20083,4	9157,8	9516,8	5068,0	4,92%	171,5	9,7%
3	Волинська	57	297,2	7766,9	5948,0	5-30	1,25-5	195,5	538,2	97,8	97,8	3,29%	25,2	2,6%
4	Дніпропетровська	68	1688,4	57593,5	138763,8	20-50	4,2-5	6729,1	5067,0	3263,3	3263,3	4,85%	116,8	3,4%
5	Донецька	52	1194,4	24315,5	24436,6	20-50	0,6-7,75	1386,3	1939,2	688,1	688,1	5,67%	57,0	2,0%
6	Житомирська	18	454,9	16413,0	38212,5	15-50	2,98-10	1761,3	1370,8	878,8	735,1	4,61%	107,3	3,6%
7	Закарпатська	1	89,1	1395,0	11727,0	40	5	586,3	387,4	293,1	193,7	5,00%	420,3	1,6%
8	Запорізька	63	1475,9	63413,1	170025,2	25-40	3,2-5	7756,8	4377,1	3867,3	3867,3	4,56%	122,3	4,3%
9	Івано-Франківська	15	146,5	11404,6	37999,3	30	0,75-10	1782,4	650,3	625,8	625,8	4,69%	156,3	7,8%
10	Київська	31	849,6	29740,0	100667,3	30	3,1-6,56	5137,0	3127,0	2540,2	2540,2	5,10%	172,7	3,5%
11	Кіровоградська	157	1458,5	96944,0	218538,7	10-50	1,72-8,3	10093,4	5389,1	4849,2	4844,5	4,62%	104,1	6,6%
12	Луганська	87	851,3	53510,0	119538,1	5-50	0,5-10	5740,5	3937,0	2643,9	2643,9	4,80%	107,3	6,3%
13	Львівська	15	315,8	2866,0	8909,8	20-30	3,92-6,75	386,6	512,7	184,6	184,6	4,34%	134,9	0,9%
14	Миколаївська	63	1372,0	56750,5	82768,3	20-45	1,5-11,5	4720,9	3763,2	2004,1	2004,1	5,70%	83,2	4,1%
15	Одеська	100	1638,8	97264,6	223032,0	5,0-65	2,5-6,1	11151,6	6241,0	5056,8	5056,8	5,00%	114,7	5,9%
16	Полтавська	84	1450,2	130457,0	557187,5	20-50	2,5-7	29025,5	13372,5	13372,5	6355,0	5,21%	222,5	9,0%
17	Рівненська	41	323,6	8406,1	19005,1	5-40	1,5-10	735,1	699,2	357,7	357,7	3,87%	87,4	2,6%
18	Сумська	84	782,0	45095,0	53185,5	30-60	0,6-7,8	2441,8	1739,6	1176,4	1170,5	4,59%	54,1	5,8%
19	Тернопільська	68	617,8	26080,0	69457,9	10-40	3,3-6,21	2996,4	1958,2	1381,5	1277,9	4,31%	114,9	4,2%
20	Харківська	58	1383,8	66827,4	212533,2	5-50	1-9,32	10472,9	5493,8	5182,1	5182,1	4,93%	156,7	4,8%
21	Хмельницька	158	1134,1	135667,0	251133,4	20-30	2,5-8,2	12729,5	5443,0	5443,0	5260,0	5,07%	93,8	12,0%
22	Херсонська	24	755,2	17319,8	48736,6	20-30	3,15-10	2196,2	1600,3	1072,0	1072,0	4,51%	126,8	2,3%
23	Черкаська	47	977,2	45247,4	165786,2	2-30	0,63-10	7837,6	3879,8	3795,9	3795,9	4,73%	173,2	4,6%
24	Чернівецька	17	165,8	7201,6	8053,8	30-70	1,5-7	382,4	330,6	184,4	184,4	4,75%	53,1	4,3%
25	Чернігівська	27	757,1	35815,0	166967,4	20-35	4,46-7,4	8585,1	6742,0	4100,5	3242,0	5,14%	239,7	4,7%
26	Севастополь	3	0,0	884,3	751,6	25-30	3,65-4,65	31,0	15,5	15,5	9,0	4,12%	35,1	0,0%
	Всього	1397	22063,3	1171641,7	3153354,9	2-70	0,5-11,5	155382,0	88663,0	72802,4	60110,8	4,93%	132,6	5,3%

стовуються в страхуванні, яке здійснюється виключно для забезпечення доступу до кредитів або отримання державних субсидій без справжнього захисту від ризиків, а при їх розподілі застосовуються забюрократизовані і витратні процедури, що відлякують аграріїв.

Починаючи з 2009 р. програму фінансування страхування сільськогосподарських ризиків за рахунок державного бюджету було звернуто. В цьому світлі Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції» від 04.06.2009 № 1447-VI, згідно якого:

1. В Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 № 1877-IV були внесені зміни і доповнення, зокрема у розділі III «Державне регулювання ринку страхування сільськогосподарської продукції (капітальних активів) та фонд аграрних страхових субсидій» пункті 10.1.2 вказано, що страхування ризиків загибелі (втрати) сільськогосподарської продукції (її частини) та капітальних активів проводиться товаровиробником сільськогосподарської продукції в добровільній формі та здійснюється на основі договору між страхувальником і страховиком.

2. В Законі України «Про страхування» від 04.10.2001 № 2745-III пункт 11 частини першої статті 7 виключено, тобто страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності в обов'язковій формі більше не здійснюється.

Отже, як ми вже зазначали, у 2009 році вперше після впровадження програми субсидіювання премій з агрострахування в 2005 році, уряд не передбачив у бюджеті відповідні статті витрат. Тому страхування з метою опанування коштів з державного бюджету, або як кажуть «схемного страхування», у 2009 р. не було. Відповідні дії уряду призвели до зниження сум зібраних страхових премій та застрахованих площ. На ряду з цим, у 2009 році на страховому ринку переважало класичне страхування з незначними обсягами страхування аграрних ризиків. Дане агрострахування за своєю суттю було формальним, тобто відбувалося страхування заставного майна (посівів) для отримання фінансових ресурсів за програмою заставних закупівель та субсидіювання посівів цукрового буряку.

Згідно офіційних даних порталу про сільськогосподарське страхування «Agroinsurance.com», інформація про портфель агрострахування у 2009 році була надана 16 найбільш крупними страховими компаніями, що працюють на ринку страхування ризиків аграрного виробництва (табл. 2).

Оцінка даних таблиці 2 показала, що у 2009 р. було укладено 7310 договорів страхування ризиків аграрного виробництва, зокрема зі страхування сільськогосподарських культур (посівів та врожаю) — 1980 од., стра-

Зведені показники зі страхування ризиків аграрного виробництва у 2009 році

Показник	Культури	Тварини	Всього
Кількість договорів	1 980	5 330	7 310
Страхова сума (грн.)	1 300 000 000	128 000 000	1 428 000 000
Сума премій (грн.)	42 003 000	2 100 000	44 103 000
Застраховано	510 115 (га)	77 500 (од.)	
Внутрішній тариф	3,24%	1,63%	
Кількість виплат	140	54	194
Сума виплат (грн.)	13 423 000	219 748	13 642 748
Рівень виплат	36,48%	10,46%	30,93%

хування тварин — 5330 од. Загальна страхова сума за укладеними договорами склала 1428 млн. грн., що на 54,7% менше ніж у 2008 р., а обсяг надходжень страхових платежів становив 44 млн. грн., які також зменшилися порівняно з попереднім роком на 71,6%

Страхові компанії надали дані по виплатах, які у 2009 склали 13,64 млн. грн. Більша частина виплат була здійснена за договорами страхування сільськогосподарських культур на весняно-літній період. Сума виплат за договорами страхування тварин була незначною.

Рівень виплат за договорами страхування культур в 2009 році склав 36,48%. Це цілком реальний показник для ринку агрострахування, з огляду на відносно сприятливі погодні, що спостерігалися на протязі 2009 року.

Розглянемо основні показники страхування сільськогосподарських культур за 2010 р. у розрізі періодів укладання договорів — осінь 2009 – весна 2010 рр. та весна – літо 2010 рр. (табл. 3 та 4).

За даними страхових компаній, за період осінь 2009 – весна 2010 рр. аграрними підприємствами було укладено 553 договори страхування таких сільськогосподарських культур як озима пшениця (247 договорів), озимий ячмінь (127 договорів), рапс (168 договорів), озиме жито (7 договорів) та озима гірчиця (4 договори). [4]

Сільськогосподарські культури були застраховані на площі за 208 956 га на загальну страхову суму 245,2 млн. грн. Сума зібраних страхових премій за досліджуваний період склала 13 679 237 грн.

Основні культури за якими було укладено договори — озима пшениця, озимий ячмінь і ріпаку. Так по озимі пшениці застрахована на площі майже 130 тис. га на суму 139,3 млн. грн. А розмір зібраних страхових премій по даній культурі склав 7,57 млн. грн. Із 247 укладених договорів 69 отримали страхове відшкодування на суму 11,87 млн. грн. (в середньому 171,9 тис. грн. на 1 виплату або 521,22 грн. на 1 га постраждалої площі).

Озимий ячмінь був застрахований на площі 26,3 тис. га на суму 24,8 млн. грн. Сума зібраних страхових премій за даний період становила — 1,31 млн. грн. За даної сільськогосподарською культурою було здійснено 42 страхові виплати на суму 2,81 млн. грн.

Таблиця 3

Зведені дані по страхуванню сільськогосподарських культур за осінь 2009-весна 2010 рр.

Застраховані культури	Кількість укладених договорів, од.	Застрахована площа, га	Страхова сума, грн.	Страхова сума, грн./га	Страхові премії, грн.	Страхові премії, грн./га	Площа, з якої отримано збитки, га	Середня тарифна ставка, %	Кількість виплат, од.	Сума страхових виплат, грн.	Страхові виплати, грн./га	Рівень збитковості, %
Пшениця	247	129970	139327840	1072	7566853	58,22	22769	5,43%	69	11865570	521,22	157%
Ячмінь	127	26304	24804672	943	1308887	49,76	5259	5,27%	42	2816059	535,42	215%
Ріпак	168	51034	79102700	1550	4715031	92,39	15121	5,96%	89	11462838	758,05	243%
Жито	7	1232	1413104	1147	5067216	41,13	99	3,58%	1	46492	469,62	92%
Гірчиця	4	416	570752	1372	377936	90,85	386	6,62%	3	288222	745,92	762%
Всього	553	208956	245219068	1217	13679237	66,47	30025	5,37%	204	26479181	606,05	294%

Таблиця 4

Зведені дані по страхуванню сільськогосподарських культур за період весна-літо 2010 рр.

Застраховані культури	Кількість укладених договорів, од.	Застрахована площа, га	Страхова сума, грн.	Страхова сума, грн./га	Страхові премії, грн.	Страхові премії, грн./га	Середня тарифна ставка, %
Пшениця озима	155	70842,22	148225488,66	2092,34	2696654,93	38,07	1,82%
Ячмінь озимий	21	6925,72	14726861,66	2126,40	305832,68	44,16	2,08%
Жито озиме	4	520,00	664217,49	1277,34	4955,16	9,53	0,75%
Ріпак озимий	38	9440,31	31905671,17	3379,73	895375,41	94,85	2,81%
Пшениця ярова	5	1010,90	3387236,60	3350,71	71661,00	70,89	2,12%
Ячмінь яровий	39	11775,52	24128513,25	2049,04	952347,06	80,88	3,95%
Тритикале ярове	2	1027,00	3196050,00	3112,03	9730,13	9,47	0,30%
Цукровий буряк	171	56073,09	581965189,98	10378,69	23887742,75	426,01	4,10%
Соняшник	41	20170,03	68297040,99	3386,07	2982621,52	147,87	4,37%
Ріпак яровий	2	135,00	683248,00	270,59	36530,13	5061,10	5,35%
Горих	6	782,00	1428691,17	1826,97	17701,35	22,64	1,24%
Соя	5	1495,70	4348593,67	2907,40	12411,68	82,98	2,85%
Садіві	1	50,00	49000,00	980,00	3136,00	62,72	6,40%
Овочеві	8	231,58	1678067,96	7246,17	39016,40	168,48	2,33%
Інші культури	23	13477,0	50860487,13	3773,87	751147,20	55,74	1,48%
Кукурудза	3	1718,00	5798982,64	3373,86	193973,02	112,85	3,34%
Всього	524	195674,87	941343340,37	4810,75	32972536,42	168,51	3,50%

Застрахована площа під посівами ріпаку склала 51 тис. га., а страхова сума — 79,1 млн. грн. При цьому слід відмітити, що збитковість даної культури склала 243% (на 4,72 млн. грн. страхових премій прийшлося 11,46 млн. грн. страхових виплат).

Найбільш дорогим для сільгоспвиробників було страхування ріпаку (92,39 грн./га) та гірчиці (90,85 грн./га), а найбільш збитковою культурою для страхувальників — озима гірчиця. Рівень збитковості за даною культурою становив 762%.

Навесні 2010 року агропідприємствами було укладено 553 договору страхування. В основному страхувалися посіви і врожай озимої пшениці (155 договорів), озимого ячменю (21 договір), озимого ріпаку (38 договорів), ярого ячменю (39 договорів), цукрових буряків (171 договір) та соняшнику (41 договір).

Загальна застрахована площа склала 195 674,87 га. При цьому озима пшениця була застрахована на площі 70,84 тис. га, цукрові буряки — 56,07 тис. га, соняшник — 20,17 тис. га, ярий ячмінь — 11,77 тис. га, озимий ріпак — 9,44 тис. га.

У загальній структурі страхового портфелю премій за договорами страхування культур на весняно-літній період найбільшу частку займають страхові платежі отримані від страхування цукрового буряку (72,4%), а їх сума становить 23,89 млн. грн. Незважаючи на значну застраховану площу озимої пшениці, сума премій по даній культурі склала всього 2,7 млн. грн. Сума премій за договорами страхування соняшнику склала 2,98 млн. грн., по ярому ячменю — 952 тис. грн., по озимому ріпаку — 895 тис. грн.

Середня ставка премії по цукровому буряку була на рівні 4,1%, по соняшнику — 4,37%, ячменю ярому — 3,95%, по садових культур — 6,4%. Середні ставки премії по культурах перебували на низькому рівні і в середньому по всіх застрахованих становили 3,50%.

Підводячи підсумки роботи страхових компаній у 2010 р. відмітимо, що у 2010 р. було укладено 1077 договорів страхування сільськогосподарських культур, що на 903 договори менше ніж у 2009 р. Однак, це не завадило страховикам зібрати страхових премій на 4,65 млн. більше ніж у попередньому році. Це відбулося завдяки збільшенню величини страхового тарифу в середньому на 1,19%. Так якщо у 2008 р. ця величина в середньому складала 4,93%, у 2009 р. — 3,24%, у 2010 р. — 4,43%.

Ринок агрострахування в Україні представлений 17-ю провідними страховими компаніями, більшість з яких має іноземний капітал: Альфа-Гарант, АСКА, Брокбізнес, Еталон, Європейський Страховий Альянс, Іллічівське, ІНГО-Україна, Оранта, Оранта-Січ, Провідна, ТАС, Українська Аграрно-Страхова компанія (УАСК), Українська Пожежно-Страхова компанія (УПСК), Українська екологічна страхова компанія, UNIQA, Універсальна, АСКО Донбас Північний.

Навесні 2010 р. лідерами ринку за кількістю укладених договорів стали такі страхові компанії як УАСК, Оранта, УНІКА, ТАС, УПСК, Провідна і Іллічівське.

Лідером ринку агрострахування за показником суми зібраних премій була страхова компанія УАСК (рис. 3). Частка зібраних цією страховою компанією страхових премій у загальному портфелі склала 62,28%.

До лідерів, які також займають суттєву частку ринку агрострахування

можна віднести такі страхові компанії як ІНГО-Україна, АСКА, Оранта і УНІКА. Частки премій інших страхових компаній у загальному портфелі були незначними.

1 лютого 2011 року 15 із 17 страхових компаній (окрім Іллічівське та АСКО Донбас Північний), що надають послуги зі страхування ризиків аграрного виробництва, стали ініціаторами створення Аграрного страхового бюро. Однак, це не остаточний склад учасників бюро і планується поступово його поповнювати новими компаніями, які будуть добре працюють на ринку агрострахування і надавати якісні послуги аграріям. Так, наприклад, на сьогодні СК «ПЗУ Україна» почала активніше працювати на ринку агрострахування.

Головна мета створення Аграрного страхового бюро України (АСБУ) — об'єднання зусиль в створенні нових, більш досконалих страхових продуктів, що відповідають потребам аграріїв, створенні єдиної бази даних, що дозволить розраховувати страхові тарифи на основі актуарних розрахунків, організації навчання для спеціалістів страхових компаній та забезпеченні дотримання стандартів поведінки на ринку агрострахування. Передбачається також, що завдяки створенню АСБУ діяльність на ринку агрострахування буде ефективнішою,

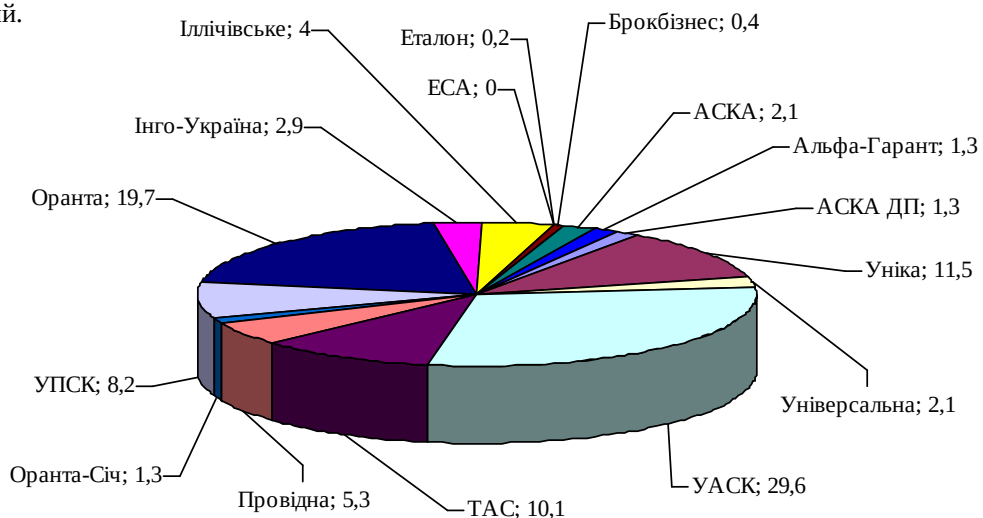

Рис. 2. Структура ринку агрострахування за кількістю укладених договорів на весняно-літній період 2010 р.

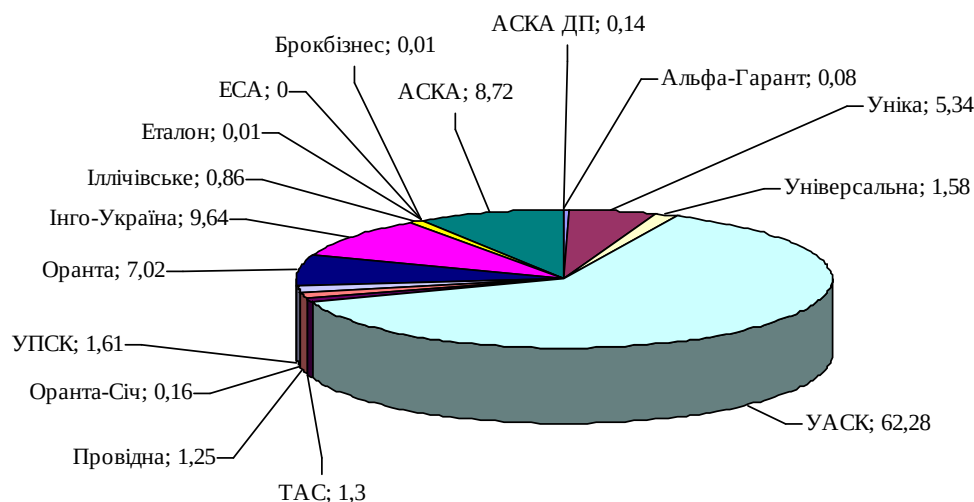

Рис. 3. Структура ринку агрострахування за сумою зібраних страхових премій на весні 2010 р.

велика частка сільгоспвиробників (3-5%) матиме можливість застрахуватися, тоді як при наявності субсидій ця частка може зрости до 30-40%, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник досягає 70-80%.

В проєкті розпорядження КМУ про затвердження «Концепції розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції в Україні» пропонується модель організації системи страхування сільськогосподарської продукції. В Концепції наголошується, що при виборі моделі партнерства між приватним і державним сектором, доцільним є впровадження добровільного страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою та заснування Державної аграрної страхової компанії (ДАСК), яка виконуватиме функції страховика, перестраховика та адміністратора системи страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою [5].

Планується, що ДАСК, виконуючи функції, перестраховика та адміністратора системи, буде координувати та контролювати всю діяльність з питань страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. ДАСК буде гарантувати страхові виплати сільгоспвиробникам за зобов'язаннями по договорах страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою.

Механізм страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою буде виглядати наступним чином (рис. 4).

1. Страхова премія за укладеними договорами субсидованого страхування сплачується сільгоспвиробниками страховику в розмірі 50% від встановленого тарифу. Договір набирає чинності та діє пропорційно до сплаченої страхової премії. Після чого страхові компанії формують пакети документів для отримання страхових субсидій і передають їх до ДАСК.

2. ДАСК готує реєстр договорів страхування у розрізі страхових компаній, що приймають участь в Програмі страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою, для виплат страхових субсидій та передає його до Мінagriполітики.

3. Після подання Державною аграрною страховою компанією пакета документів Мінagriполітики зобов'язано протягом одного місяця виплатити ДАСК страхові субсидії в розмірі 50% нарахованого страхового платежу (премії). Тільки після отримання страховими компаніями повної суми страхового платежу, договір страхування діє в повній сумі відповідальності за договором страхування.

Відповідно до Концепції страхові компанії після укладання із сільгоспвиробниками договорів агрострахування будуть зобов'язані передати на перестраховування в ДАСК частку відповідальності, встановлену стандартним договором облігаторного перестраховування. Такий порядок надасть можливість забезпечити контроль держави за виконанням страховими компаніями зобов'язань перед сільгоспвиробниками.

Крім того, страхові компанії після набрання чинності договору страхування частину (3%) страхової нетто-премії будуть за договором про співробітництво направляти до Фонду гарантування відшкодування катастрофічних збитків. Сплачена до Фонду гарантування сума є платежем на перестраховування катастрофічних ризиків та згідно з чинним законодавством виключається з доходу страховика.

При настанні страхових випадків збитки сільгоспвиробників, які не є результатом надзвичайних ситуацій, покриваються страховиком та перестраховальником відповідно до розмірів утримуваної ними відповідальності.

Збитки від катастрофічних подій сільгоспвиробників, що не уклали договори страхування по групі сільськогосподарських культур, за якими страхування субсидується державою, є ризиком самого сільськогосподарського виробника та не покривається Фондом гарантування відшкодування катастрофічних збитків або державою.

ДАСК сплачує страхувальнику страхове відшкодування згідно з умовами договору перестраховування, що дає страхувальнику гарантію повного та вчасного відшкодування збитку.

краще враховуватиме інтереси не лише страховиків, а й сільгосптоваровиробників. А держава матиме додаткові гарантії того, що кошти, призначені для підтримки страхового захисту, будуть витрачатися прозоро і забезпечувати реальний захист вітчизняних сільгоспвиробників.

Аграрне об'єднання страховиків вважає, що в Україні необхідно створити цілісну систему агрострахування з продуманими механізмами державної підтримки. За оцінками провідних експертів, без субсидування лише не-

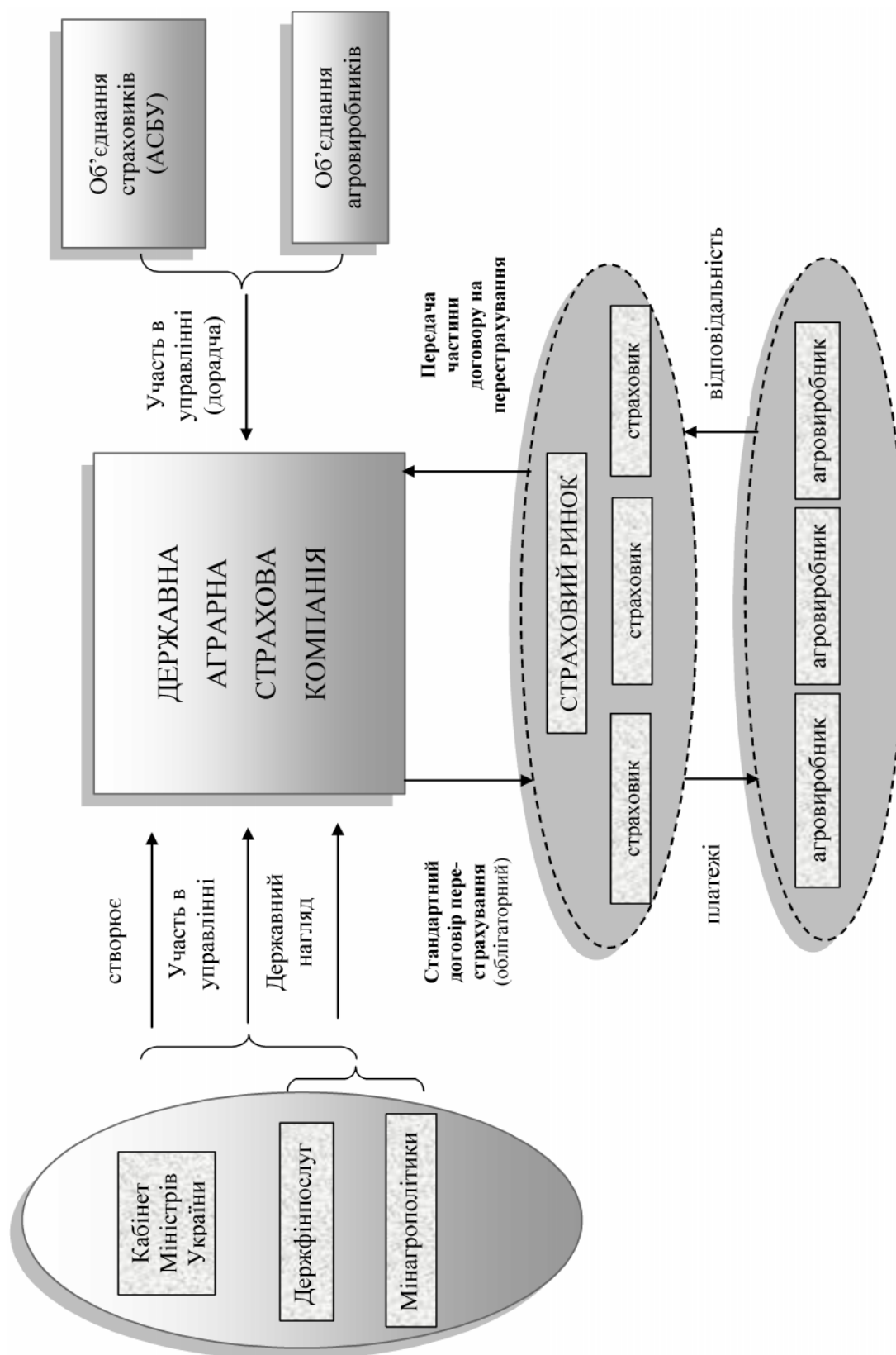

Рис. 4. Модель організації системи страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою

В разі недостатності коштів у Фонді гарантування відшкодування катастрофічних збитків ДАСК може залучити позику на зворотній основі кошти державного бюджету. Для погашення позики та прискореного формування Фонду гарантування відшкодування катастрофічних збитків ДАСК з наступного року може підвищувати страхові тарифи до повного погашення позики та формування Фонду в розрахункових величинах, достатніх для наступних виплат.

Після набрання чинності Закону України «Про особливості здійснення страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою» забороняються будь-які прямі відшкодування з державного бюджету збитків сільгоспвиробників, що виникли в результаті надзвичайних ситуацій по групі сільськогосподарських культур, за якими страхування субсидується державою.

Концепцію планують втілювати в життя поетапно. На першому етапі — створити законодавчі умови. Наступний етап — розробка страхових продуктів, їхнє випробування та побудова баз даних про страхування сільськогосподарської продукції.

Більшість сільськогосподарських виробників схвалюють основні положення запропонованої Концепції і вважають, що було б доцільним щоб держава ставала третім учасником договору страхування через внесення певної суми. Як тільки держава стане гарантом виконання страхових обов'язків компаніями — це одразу підвищить рівень співпраці між страховиками та сільгоспвиробниками.

На нашу думку, запропонована модель організації системи страхування сільськогосподарської продукції дозволить агровиробнику отримати надійний страховий захист за доступною ціною, а державі — розвивати сільське господарство, адже без страхування надто ризиковано інвестувати в новітні технології аграрного виробництва.

ВИСНОВКИ

Отже, тільки за умови запровадження системи страхування сільськогосподарської продукції з державною фінансовою підтримкою забезпечуватиметься її ефективність, а через неї висока ефективність сільськогосподарського виробництва, прибутковість галузі і сільськогосподарських підприємств, надійність продовольчої безпеки країни, стійкість і конкурентоспроможність аграрного сектору економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку (Доповідь на Дев'ятих річних зборах Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 26-27 квітня 2007 року) / М.Я. Дем'яненко // Облік і фінанси АПК. Бухгалтерський портал — 2007. — №5. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://magazine.faaf.org.ua/>
2. Страхування сільськогосподарських ризиків в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / І.В. Ісар, Є.О. Гончар. // Ведущие учёные СНГ — 2010. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/>
3. Аграрна палата України. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.agrichamber.org.ua/>
4. Портал про сільськогосподарське страхування. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.agroinsurance.com/>
5. Проект концепції розвитку системи страхування сільськогосподарської продукції в Україні. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/>
6. Аграрне страхування в Україні. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://agroins.com.ua/>
7. Інтернет-журнал про страхування «Форіншурер». — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/>
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції: закон України від 04.06.2009 № 1447-VI / Верховна Рада України. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

Стаття надійшла до редакції 7 липня